

הסיפור של תמר לפרשת השבוע "וישב" דבורה עברון, מצפה נטופה, רכזת שותפה של 'ניגון נשים', חברה ב'קולך' מתוך מדור פשרת השבוע של 'קולך צפונית' באתר דוגרינט

פרשת "וישב" היא הפרשה הראשונה בקובץ הפרשות המתארות את תהליך ירידת משפחת ישראל למצרים. מרבית הפרשה עוסקת בסיפור מכירתו וירידתו של יוסף למצרים, אך במרכז הפרשה, בין הפרקים של יוסף, בפרק ל"ח, מספרים לנו סיפור על יהודה, את הסיפור על יהודה וכלתו תמר.

נעצור כאן לרגע. נשנה את המשפט האחרון וננסח אותו כך:

בפרק ל"ח מספרים לנו סיפור על תמר. הסיפור על תמר ויהודה חמיה. שינוי המשפט נחוץ מכיוון שבשונה מהפרשנות המסורתית ששואלת על מקומם ומשמעותם של האירועים הללו בחייהם של יהודה, דוד (שיילוד בהמשך השושלת שתיווצר בסוף הפרק) ויוסף, אני רוצה לשאול על משמעות האירועים הללו עבור תמר. אני מבקשת להתבונן במסע אותו תמר עוברת.

תמר היתה נשואה לבנו הבכור של יהודה, ער, ולאחר מותו, במסגרת חוקי הייבום המקובלים באותו מקום היא נישאה לאחיו, אונן, שמת גם הוא. לשני האחים ישנו אח צעיר, שלה, אך תמר נשלחה ע"י יהודה לבית אביה על מנת שתמתין שם עד ששלה יגדל. הסיפור המקראי מדגיש שיהודה חשש לתת את תמר לשלה שמא גם הוא ימות. נראה מכאן שבעוד שאנחנו, הקוראות, יודעות שער ואונן מתו בחטאתם משום שעשו רע בעיני האל, כך כתוב בפירוש בסיפור, הרי יהודה חושב ששני בניו הגדולים מתו בגלל תמר. תמר נתפסת כאישה קטלנית. היא חוזרת לבית אביה וממתינה. לאחר שנים כששלה גדל והיא אינה נקראת להינשא לו, תמר עושה מעשה: "וַיֵּגֵד לְתֶמֶר לְאִמֶּר הִנֵּה חָמִיד עִלָּה תִמְנַתָּה לְגֹז צֵאנוּ. וַתִּסַּר בְּגָדֵי אֶלְמְנוּתָהּ מֵעֲלֶיהָ וַתִּכְסַּב בְּצִעִיף וַתַּעֲלֶף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינִים אֲשֶׁר עַל דְּרַךְ תִּמְנַתָּה כִּי רָאָתָה כִּי גָדַל שְׁלָה וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה" (בראשית פרק לח, 2). היא מתחפשת לזונה וממתינה ליהודה בדרך בה הוא הולך: "וַיִּרְאֶה יְהוָה וַיִּחַשְׁבֶּהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פָנֶיהָ. וַיֵּט אֱלֹהֵיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ וַיֵּאמֶר הֲבֵה נָא אָבוֹא אֵלַיךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כָלְתוֹ הוּא וַיֵּאמֶר מַה תַּתֵּן לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי. וַיֵּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי עִזִּים מִן הַצֹּאן וַיֵּאמֶר אִם תַּתֵּן עֲקֻבוֹן עַד שְׁלֹחַךְ. וַיֵּאמֶר מַה הָעֲקֻבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן לְךָ וַיֵּאמֶר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לָזוּי. מִיָּד אַחֲרַי מִכֵּן תִּמְרָה חוֹזֶרֶת לְבֵית אֲבִיהָ, מִסִּירָה אֶת הַצִּעִיף וּלְבִשְׁת אֶת בְּגָדֵי אֶלְמְנוּתָהּ. הַמִּשְׁרָת שִׁיְהוּדָה שׁוֹלַח עִם הַתְּשׁוּלֹם אִינוּ מוֹצֵא אֶת הַזּוֹנָה ב"פֶּתַח עֵינִים" ולכן הערבון שיהודה הפקיד נשאר בידי תמר. תמר תעשה שימוש בערבון מאוחר יותר.

בעוד יהודה עובר בסיפור מסע של פרידות ואובדנים - מאחיו, מבניו ומאשתו, תמר עוברת מסע של כיסוי וגילוי, מסע שמוביל לחיים. בתחילתו היא מתוארת כחפץ, ככלי להבאת הדור הבא למשפחת יהודה. היא מועברת מיד ליד, מאח לאח, על מנת למלא תפקידה זה, וכשנראה לאבי המשפחה שהיא ממיתה את בניו במקום להחיותם היא נשלחת בחזרה לבית אביה לסיים את ימיה באלמנותה שם. מרגע זה, מבחינתו של יהודה, תמר חדלה להתקיים. הוא אינו רואה אותה כלל. הוא שוכח אותה. אין לו כל כוונה להשיא לבנו הצעיר ולעמוד בהבטחתו לה. אך תמר אינה מוותרת. היא אינה מוכנה להישכח. היא דואגת שיהודה יראה אותה. שיעמוד לפניה פנים אל פנים.

במעשיה תמר מביאה לכך שהיא תמלא את תפקידה ואכן תהיה זו שיוולדת את הדור הבא של משפחת יהודה. אלא שהפעם אין זה תפקיד שמוטל עליה מבחוץ, ע"י אביה או חמיה או החברה ככלל. הפעם מדובר בתפקיד אותו היא בוחרת לעצמה. בוחרת, ועבורו היא מוכנה לעשות מעשים שעלולים לגבות ממנה מחיר כבד. האופן שבו היא מביאה לכך שתהרה ליהודה מרתק גם הוא. נדמה לי שבמעשיה היא ממחישה את המקום שבו הושמה מחד, ואת המקום שבו היא מציבה את עצמה מאידך. הסיפור מספר שהיא התכסתה בצעיף וישבה ב"פתח עיניים". מסופר גם שיהודה לא יכול היה לראות את פניה ובגלל כל

ניגון נשים

ע"ש אסתר סטולמן
בית-מדרש לנשים דתיות וחילוניות
במדרשה באורנים

המדרשה
מרכז חינוכי להתחדשות החיים היהודיים בישראל באורנים

אלה חשב אותה לזונה ובא אליה. יהודה אינו רואה אותה, את פניה, אבל תמר יושבת במקום בו עיניה פתוחות. היא רואה הכל והיא תסייע גם לו לראות.

מפגש של זנות הוא מפגש של החפצה. מתחילת הספור שלנו תמר היא חפץ במשפחת יהודה, ונתפסת כך ע"י יהודה עצמו. החפצים שיהודה משאיר אצל תמר מדגישים את החפצתו שלו עבורה. היא משתמשת בו על מנת להרות. ההבדל ביניהם הוא שבהמשך תמר משאירה בידי יהודה את הבחירה לעשות שינוי, להכיר בה. רגע לפני שהיא כמעט מוצאת להורג על כך שהרתה מחוץ למשפחה (כך יהודה סבור), היא שולחת אליו את הערבון שהפקיד בידה ואומרת לו: "הִכָּר נָא לְמִי הַחֲתָמָה וְהַפְתִּילִים וְהַמָּטָה הָאֵלֶּה". תמר נותנת ליהודה הזדמנות לבחור לראות את פניה, לראות את פני עצמו, להתבונן בכל השתלשלות העניינים דרך העיניים שלה, לפתוח את עיניו ולקבל החלטה. והוא אכן בוחר להכיר: "וַיִּכָּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מְמַנִּי". כשם שהיא אינה מוכנה שהוא יחליט בשבילה מה יהיה מסלול חייה, כך היא אינה מחליטה בשבילו. כשם שהיא עושה מעשה כדי שיהודה לא יכפה עליה את מקומה ומצבה כך היא אינה מוכנה לכפות עליו. מסעה בסיפור מסתיים בהולדת תאומים. מסעה מביא לחיים. נשים נוספות במקרא עושות מעשים אמיצים של בחירה ומכולן יש מה ללמוד. זה הכל עניין של בחירה.